

GGD
Amsterdam

De keten van lijkschouw tot gerechtelijke sectie

Onderzoek naar het aantal sterfgevallen
gemeld aan de Officier van Justitie

Auteurs

Tina Dorn
Manon Ceelen
Udo Reijnders

GGD Amsterdam, 20 december 2017

Leden begeleidingscommissie

Prof. dr. A.P. Verhoeff (hoogleraar Grote Stad en Gezondheidszorg UvA, voorzitter begeleidingscommissie)

Prof. mr. dr. W.L.J.M. Duijst-Heesters (Hoogleraar Forensische Geneeskunde en Gezondheidsstrafrecht UM, voorzitter FMG)

Dr. E. Franssen (ziekenhuisapotheker OLVG)

Dr. W.M.M. Heijnen (hoofd divisie Bijzondere Dienstverlening en Expertise NFI)

Drs. R. van der Hulst (toxicoloog NFI)

Dr. M.L. Rurup (operationeel Specialist D Forensische opsporing)

Dr. V. Soerdjbalie-Maikoe (forensisch patholoog NFI)

Colofon

ISBN 978-90-5348-243-8

<http://www.ggd.amsterdam.nl>

egz@ggd.amsterdam.nl

Telefoon (020) 555 5495

©2017, GGD Amsterdam. Auteursrechten voorbehouden.

Niets uit dit rapport mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, digitale verwerking of anderszins, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de GGD Amsterdam. Het gebruik van cijfers en/of tekst als toelichting of ondersteuning in artikelen, boeken en scripties is toegestaan, mits de bron duidelijk wordt vermeld.

Inhoud

Samenvatting	3
1 Inleiding	5
1.1 Aanleiding voor het onderzoek	5
1.2 Achtergrond	6
1.3 Doel	6
1.4 Vraagstellingen	7
2 Methode	9
2.1 Gegevensverzameling	9
3 Resultaten	11
3.1 Sterfgevallen gemeld door de gemeentelijk lijkschouwer aan de Officier van Justitie	11
3.2 Sectiepercentages regio Amsterdam-Amstelland/Zaanstreek-Waterland, jaren 2005, 2010 en 2015	11
3.3 Kenmerken secties regio Amsterdam-Amstelland/Zaanstreek-Waterland, jaren 2005, 2010 en 2015	12
3.4 Ontwikkeling in de verschillende regio's in Nederland: verhouding totale sterfte en aantal gerechtelijke secties	13
4 Conclusie	17
4.1 Samenvatting	17
4.2 Aanbevelingen	20
<hr/>	
Bijlagen	22
Bijlage 1	22
Aanpassing benaming arrondissementsparketten per 1 januari 2013	
Bijlage 2	23
Aanbiedingsbrief Onderzoek 'De keten van lijkschouw tot gerechtelijke sectie'	

Lijst van gebruikte afkortingen

CBS = Centraal Bureau voor de Statistiek

GBA = Gemeentelijke Basisadministratie

GGD = Geneeskundige en Gezondheidsdienst

ICD = International Classification of Diseases

NFI = Nederlands Forensisch Instituut

NODO = Nader onderzoek doodsoorzaak kind

RFG = Registratienetwerk Forensische Geneeskunde

Samenvatting

Het primaire doel van dit onderzoek was om na te gaan of de in Nederland waargenomen daling van het aantal gerechtelijke secties samenhangt met een afname van het aantal sterfgevallen dat de gemeentelijk lijkschouwer bespreekt met de Officier van Justitie.

Voor dit onderzoek zijn gegevens gebruikt uit Formatus, een elektronisch registratie systeem van gemeentelijk lijkschouwers. Omdat Formatus alleen in Amsterdam sinds 2005 in gebruik is (andere regio's zijn pas later gestart), kunnen veranderingen in de tijd alleen in de regio Amsterdam-Amstelland/Zaanstreek-Waterland worden beschreven. Verder is gebruik gemaakt van CBS-microdata om de sterfte per arrondissementsparket te bepalen. Tenslotte heeft het NFI gegevens m.b.t. gerechtelijke secties in de peiljaren 2005, 2010 en 2015 voor analyse beschikbaar gesteld.

De belangrijkste resultaten van dit onderzoek kunnen als volgt worden samengevat:

- Het aantal sterfgevallen dat de gemeentelijk lijkschouwer besprak met de Officier van Justitie is in de regio Amsterdam-Amstelland/Zaanstreek-Waterland in de drie peiljaren 2005, 2010 en 2015 niet gedaald, maar licht gestegen. Ook landelijk is het aantal niet-natuurlijke sterfgevallen licht gestegen. Deze trend zet ook door in 2016. De daling van het aantal gerechtelijke secties in Nederland kan dus niet toegeschreven worden aan een daling van het aantal sterfgevallen dat de Officier van Justitie kreeg voorgelegd.
- Bij een niet-natuurlijk overlijden werd in de regio Amsterdam-Amstelland/Zaanstreek-Waterland in 2005 nog in 19% van de niet-natuurlijke sterfgevallen een sectie geadviseerd door de gemeentelijk lijkschouwer, in 2010 en 2015 daalde dit percentage naar respectievelijk 12% en 7%. Ook het aantal gerechtelijke secties is in de regio Amsterdam-Amstelland/Zaanstreek-Waterland door de jaren heen gedaald.
- Als men kijkt naar hoe vaak de Officier van Justitie na een advies om sectie te verrichten, ook een sectie heeft laten doen, wordt duidelijk dat het advies om wél sectie te verrichten op grote schaal door de Officier van Justitie werd overgenomen. Bovendien bleef dit percentage vrijwel stabiel: in 2005 werd 85% van de adviezen om sectie te verrichten overgenomen, in 2015 was dit 81,0%.
- Indien men uitsplitst naar arrondissementsparket is te zien dat deze daling landelijk geen uitzondering is, maar in nog sterkere mate aanwezig is in andere arrondissementsparketten zoals bijvoorbeeld de parketten Den Haag of Rotterdam.

Voor de aanbevelingen die voortkwamen uit dit onderzoek wordt verwezen naar de conclusie van dit rapport.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding voor het onderzoek

Dit onderzoek werd uitgevoerd in opdracht van de 'Taskforce Lijkschouw en Gerechtelijke Sectie', ingesteld door de minister van Justitie en Veiligheid. Deze Taskforce heeft onder meer als opdracht het verrichten van onderzoek naar de keten van lijkschouw tot gerechtelijke sectie. Een belangrijke aanleiding voor het instellen van deze taskforce was het verschijnen van het rapport 'De lijkschouw en gerechtelijke sectie beschouwd' van het Nederlands Forensisch Instituut (NFI)¹. In dit rapport wordt stevige kritiek geuit op het Nederlandse systeem van lijkschouw en gerechtelijke sectie. Ook wordt door de auteurs een daling van het aantal gerechtelijke secties in drie peiljaren (2005, 2010, 2015) geconstateerd.

De beslissing om een gerechtelijke sectie uit te voeren wordt echter voorafgegaan door een aantal belangrijke stappen. De Officier van Justitie die beslist over het al dan niet gelasten van een gerechtelijke sectie is slechts de derde schakel in een keten: deze wordt pas in kennis gesteld wanneer de behandelend arts en vervolgens óók de gemeentelijk lijkschouwer niet overtuigd is van een natuurlijk overlijden². In de reactie van het Openbaar Ministerie op het NFI-rapport werd bekritiseerd dat het aantal gevallen dat in de peiljaren van het onderzoek door de tweede schakel (de gemeentelijk lijkschouwers) aan de Officier werd voorgelegd, nog niet precies bekend was (brief dd. 29 november 2016 van de Minister van Veiligheid en Justitie aan de Tweede Kamer³. Het is dus mogelijk dat het aantal uitgevoerde gerechtelijke secties (mede) daalde doordat het Openbaar Ministerie minder meldingen ter beslissing kreeg voorgelegd. Het onderhavige onderzoek tracht hierover uitsluitsel te geven.

Samenvattend omvat de keten van lijkschouw tot gerechtelijke sectie de volgende kritieke beslismomenten:

- 1 het al dan niet inschakelen van de gemeentelijk lijkschouwer door de behandelend arts of de politie
- 2 het al dan niet melden van het overlijden aan de Officier van Justitie door de gemeentelijk lijkschouwer
- 3 het al dan niet gelasten van een gerechtelijke sectie door de Officier van Justitie

De taskforce heeft in totaal drie onderzoeken uitgezet om meer informatie te verschaffen over de schakels in deze keten. Dit onderzoek richt zich op de tweede en derde schakel, het al dan niet melden van het overlijden aan de Officier van Justitie door de gemeentelijk

1 W.L.J.M. Duijst-Heesters, C. M. Woudenberg-van den Broek, V. Soerdjbalie-Maikoe. De lijkschouw en sectie beschouwd. Den Haag: Nederlands Forensisch Instituut, 2016.

2 Een natuurlijk overlijden is een overlijden dat uitsluitend het gevolg is van een (spontane) ziekte. Géén overtuiging van een natuurlijke dood betekent niet per definitie dat sprake is van een calamiteit en/of een strafbaar feit. Zie KNMG/OM/IGZ/FMG. Handreiking (Niet-)natuurlijke dood. Wat moet u weten, wat moet u doen? Versie 1.0., januari 2016.

3 Kamerstukken II 2016-2017, 34 550 VI, nr. 29.

lijkschouwer en het al dan niet gelasten van een gerechtelijke sectie door de Officier van Justitie. Een ander onderzoek voorziet in informatie over het eerste deel van de keten, de melding van behandelend arts richting gemeentelijk lijkschouwer⁴. De derde studie richt zicht op de vraag of het inzetten van postmortaal toxicologisch onderzoek meerwaarde heeft in het kader van de gemeentelijke lijkschouw⁵.

1.2 Achtergrond

De gemeentelijk lijkschouwer is gewoonlijk verbonden aan een forensisch medische dienst, die meestal bij de regionale GGD is ondergebracht. Het optreden als gemeentelijk lijkschouwer is een van de taken van een forensisch arts. In art. 5 van de Wet op de Lijkbezorging is bepaald dat uitsluitend artsen die zijn ingeschreven in een daartoe geboden register als gemeentelijk lijkschouwers benoemd mogen worden. De gemeentelijk lijkschouwer wordt ingeschakeld als de behandelend arts niet overtuigd is van een natuurlijk overlijden. Een natuurlijke dood is ieder overlijden dat uitsluitend het gevolg is van een (spontane) ziekte. Indien ook de gemeentelijke lijkschouwer niet overtuigd is van een natuurlijk overlijden, volgt overleg met de Officier van Justitie. De gemeentelijk lijkschouwer licht de Officier van Justitie in over de bevindingen en adviseert over mogelijk te nemen stappen zoals bijvoorbeeld gerechtelijke sectie, radiologisch of toxicologisch onderzoek⁶.

De gemeentelijk lijkschouwer kan ook zonder tussenkomst van een behandelend arts ingeschakeld worden, bijvoorbeeld als de identiteit van de overledene of het tijdstip van overlijden (nog) niet vaststaat, en/of geen behandelend arts bekend is. In geval van een misdrijf is de Forensische Opsporing van de politie betrokken bij het onderzoek. Idealiter informeren de gemeentelijk lijkschouwer en de politie separaat de Officier van Justitie (in eerste instantie telefonisch en later schriftelijk) en doen een voorstel voor nader onderzoek⁷. Indien de Officier van Justitie beslist tot gerechtelijke sectie, formuleren de gemeentelijk lijkschouwer en de Forensische Opsporing gezamenlijk het doel en de daarbij behorende onderzoeksvragen. De Officier van Justitie zal uiteindelijk beslissen over de verdere uitvoering van het onderzoek.

1.3 Doel

Doel van het onderzoek is om na te gaan of de waargenomen daling van het aantal gerechtelijke secties samenhangt met een afname van het aantal niet-natuurlijke sterfgevallen dat aan de betrokken Officieren van Justitie gemeld werd.

4 T. Dorn, M. Ceelen, U.J.L. Reijnders. De keten van lijkschouw tot gerechtelijke sectie - Onderzoek naar het aantal sterfgevallen gemeld aan de Officier van Justitie. Amsterdam: GGD Amsterdam, 2017.

5 M. Ceelen, T. Dorn, U.J.L. Reijnders. De keten van lijkschouw tot gerechtelijke sectie - Toxicologisch onderzoek tijdens de lijkschouw. Amsterdam: GGD Amsterdam, 2017.

6 Forensisch Medisch Genootschap. Richtlijn Forensische Geneeskunde - Lijkschouw. Vastgesteld door het FMG; 4e herziene versie van april 2016, geldig tot april 2019. Deze richtlijn is beschikbaar via www.ggd Kennisnet.nl en www.forgen.nl.

7 Adviesrapport Landelijke Procesbeschrijving Onderzoek plaats overlijden/vinding, 2016. <https://www.ggdghorkennisnet.nl/?file=29296&m=1468179779&action=file.download; geraadpleegd 1 december 2017>.

1.4 Vraagstellingen

De vraagstellingen van het onderzoek zijn als volgt:

- 1 Is het aantal sterfgevallen dat de gemeentelijk lijkschouwer met de Officier van Justitie heeft besproken in de drie peiljaren 2005, 2010 en 2015 gedaald in de regio Amsterdam-Amstelland/Zaanstreek-Waterland?
- 2 Bij welk deel van alle sterfgevallen die werden gemeld door de gemeentelijk lijkschouwers aan de Officier van Justitie, werd een gerechtelijke sectie verricht in de drie peiljaren 2005, 2010 en 2015 in de regio Amsterdam-Amstelland/Zaanstreek-Waterland? Is er sprake van een constant sectiepercentage in de tijd of is er een daling waarneembaar?
- 3 Bij welk deel van de gevallen heeft de gemeentelijk lijkschouwer geadviseerd om een gerechtelijke sectie te laten verrichten? Verandert dit percentage door de jaren heen?
- 4 In hoeverre verschillen de kenmerken van gevallen waarbij wel en geen sectie is verricht? Zijn er veranderingen in de tijd te zien?
- 5 Hoe verloopt de ontwikkeling in de verschillende regio's in Nederland? Bestaan er regionale verschillen in het aantal secties per 10.000 sterfgevallen?

2 Methode

2.1 Gegevensverzameling

In dit onderzoek wordt gebruik gemaakt van gegevens uit de elektronische verrichtingenregistratie Formatus. Formatus is ontwikkeld door de GGD Amsterdam en sinds 2005 in deze regio in gebruik. In Formatus wordt informatie over de lijkschouw door de gemeentelijk lijkschouwer vastgelegd. Hiernaast heeft het NFI haar registratie van gerechtelijke secties (peiljaren 2005, 2010 en 2015) ter beschikking gesteld voor dit onderzoek. Hierdoor is de aansluiting met het cijfermateriaal zoals gepresenteerd in het rapport 'Lijkschouw en Gerechtelijke Sectie' (NFI) geborgd. Ten slotte zijn gegevens van het CBS gebruikt. Hierbij is gewerkt met zogenaamde microdatabestanden van het CBS. Microdata zijn koppelbare data op persoons-, bedrijfs- en adresniveau waarmee onderzoekers onder strikte voorwaarden zelf statistisch onderzoek kunnen doen. Voor een overzicht van de beschikbaarheid van deze gegevensbronnen per jaar verwijzen we naar tabel 1.

Ten behoeve van dit onderzoek is getracht om alle sterfgevallen die bij het NFI door middel van sectie zijn onderzocht op persoonsniveau te koppelen aan het CBS-microdatabestand met alle overledenen in Nederland. De uitkomsten van deze koppeling vielen echter tegen: het percentage dat gekoppeld kon worden op persoonsniveau was slechts 65%. Een van de redenen voor dit lage koppelingspercentage was het ontbreken van de datum van overlijden in de bestanden van het NFI. In deze bestanden was alleen de datum van de gerechtelijke sectie beschikbaar. Volgens het NFI volgt sectie meestal binnen zeven dagen na de lijkschouw. Dit tijdsinterval van zeven dagen is (naast de variabelen arrondissement, geboortedatum en geslacht) dan ook aangehouden als proxy voor de datum overlijden bij de koppeling door het CBS. Door het gebruiken van een tijdsinterval in plaats van een exacte datum werd de koppeling echter minder eenduidig. Ook kan de datum van overlijden langer dan zeven dagen vóór de datum sectie liggen. Soms worden mensen namelijk pas lang na hun overlijden gevonden. Een andere reden is dat de CBS-bestanden alleen de personen bevatten die ook in de Gemeentelijke Basisadministratie (GBA) ingeschreven staan. Bij het NFI worden echter ook 'niet-ingezetenen' voor sectie aangeboden.

Een koppelingspercentage van 65% werd door de onderzoekers te laag geacht om betrouwbare uitspraken te kunnen doen. Het tijdsbestek waarin dit onderzoek heeft moeten plaats vinden was te kort om te werken aan een verhoging van het koppelingspercentage, bijvoorbeeld door het opzoeken van de datum van overlijden bij het NFI. De koppeling van NFI-data aan CBS-microdata is daarom in dit onderzoek uiteindelijk niet gebruikt. In plaats hiervan is op basis van de niet-gekoppelde CBS-microdata de noemer voor het berekenen van het sectiepercentage per arrondissement bepaald. Deze noemer omvat alle overlijdensgevallen per arrondissement. De teller (aantal gerechtelijke secties per arrondissement) is gehaald uit de registratie van het NFI. Hierdoor is het alsnog mogelijk om de ontwikkeling van het sectiepercentage per arrondissement in de loop van de tijd te bepalen. Eveneens geslaagd is de koppeling van de bestanden van het NFI aan de registratie van de gemeentelijk lijkschouwers. Het feit dat de datum van lijkschouw beschikbaar was en gebruik gemaakt kon worden van het lijkschouwverslag heeft hierbij de doorslag gegeven.

Tabel 1 Beschikbaarheid van gegevensbronnen per jaar

	2005	2010	2015	2016
Amsterdam-Amstelland en Zaanstreek-Waterland (werkgebied afdeling forensische geneeskunde GGD Amsterdam)	x	x	x	x
Gerechtelijke secties NFI	x	x	x	
CBS-microdata	x	x	x	x

* Amsterdam-Amstelland en Zaanstreek-Waterland, Flevoland, Gooi & Vechtstreek, Haaglanden, Hollands Noorden, Hollands Midden, IJsselland, Kennemerland, Noord- en Oost-Gelderland, Twente, Gelderland-Midden

3 Resultaten

3.1 Sterfgevallen gemeld door de gemeentelijk lijkschouwer aan de Officier van Justitie

Alle sterfgevallen waarbij de aard van overlijden door de gemeentelijk lijkschouwer als niet-natuurlijk wordt aangemerkt, moeten volgens de Wet op de Lijkbezorging besproken worden met de Officier van Justitie. In tabel 1 is te zien dat het aantal niet-natuurlijke sterfgevallen in het werkgebied van de GGD Amsterdam is toegenomen in de loop van de onderzochte jaren. In 2005, 2010, 2015 en 2016 was het percentage niet-natuurlijk overlijden respectievelijk 55%, 64%, 67% en 68%.

Tabel 1 Sterfgevallen geschouwd door de gemeentelijk lijkschouwer de jaren 2005, 2010, 2015 en 2016, uitgesplitst naar aard van overlijden, regio Amsterdam-Amstelland/Zaanstreek-Waterland¹

	2005	2010	2015	2016
Natuurlijk overlijden	387 (44,6%)	269 (35,7%)	309 (32,8%)	321 (32,0%)
Niet-natuurlijk overlijden	480 (55,4%)	484 (64,3%)	634 (67,2%)	681 (68,0%)
Totaal	867	753	943	1.002

¹excl. euthanasie

3.2 Sectiepercentages regio Amsterdam-Amstelland/Zaanstreek-Waterland, jaren 2005, 2010 en 2015

In de regio Amsterdam-Amstelland/Zaanstreek-Waterland werd in 2005 19% van alle niet-natuurlijke sterfgevallen die door de gemeentelijk lijkschouwer zijn geschouwd, bij het NFI geobduceerd. In 2015 daalde dit percentage naar 7% (tabel 2).

Tabel 2 Niet-natuurlijke sterfgevallen, geschouwd door de gemeentelijk lijkschouwer: gerechtelijke secties in de jaren 2005, 2010 en 2015, regio Amsterdam-Amstelland/Zaanstreek-Waterland

	2005	2010	2015
Gerechtelijke sectie	93	49	45
Aantal keren sectie geadviseerd	92	56	42
Aantal niet-natuurlijke sterfgevallen	480	484	634
Aantal secties/aantal niet natuurlijke sterfgevallen in %	19,4	10,1	7,1
Aantal keren sectie geadviseerd/aantal niet natuurlijke sterfgevallen in %	19,2	11,6	6,6

Ook documenteerde de gemeentelijk lijkschouwer minder vaak een advies in het lijkschouwverslag om gerechtelijke sectie te laten verrichten. Dit percentage daalde van 19% in 2005 naar 7% in 2015. Het is mogelijk dat de gemeentelijk lijkschouwer in eerste instantie geen sectieadvies geeft, maar de Officier van Justitie toch sectie laat verrichten, bijvoorbeeld als uit onderzoek van de politie nieuwe feiten aan het licht komen die op het moment van de lijkschouw nog onbekend waren (zie tabel 3).

Tabel 3 Niet-natuurlijke sterfgevallen, geschouwd door de gemeentelijk lijkschouwer: opvolgen van het advies om een gerechtelijke sectie uit te voeren in de jaren 2005, 2010 en 2015, regio Amsterdam-Amstelland/Zaanstreek-Waterland

	2005	2010	2015
GEEN gerechtelijke sectie geadviseerd, maar WEL verricht (-/+)	15	4	11
Gerechtelijke sectie geadviseerd en NIET verricht (+/-)	14	11	8
Gerechtelijke sectie geadviseerd en verricht (+/+)	78	45	34
Aantal keren gerechtelijke sectie geadviseerd	92	56	42
Advies om sectie te doen WEL overgenomen in %	84,8	80,4	81,0

In tabel 3 is ook te zien of het advies van de gemeentelijk lijkschouwer om een sectie te laten verrichten is gerealiseerd of niet. Het percentage opgevolgde sectieadviezen daalde van 85% in 2005 naar 81% in 2015.

3.3 Kenmerken secties regio Amsterdam-Amstelland/Zaanstreek-Waterland, jaren 2005, 2010 en 2015

In een volgende stap worden de kenmerken vergeleken van de gevallen waarbij wel en niet een gerechtelijke sectie is verricht (tabel 4 en tabel 5). De leeftijd van de gevallen waarbij sectie werd verricht is lager dan bij de groep waarbij geen sectie wordt verricht (zie tabel 4) en dat is door alle jaren te zien. Het valt wel op dat er in 2015 in de groep waarbij geen sectie werd verricht naar verhouding meer ouderen (80 en ouder) voorkomen dan nog in 2005 (41% versus respectievelijk 22%).

Voor de jaren 2005 en 2010 bestond nog geen sluitende systematiek in Formatus voor het coderen van niet-natuurlijke doodsoorzaken. In 2015 worden echter de ICD-10 codes gehanteerd die ook het CBS gebruikt. Daarom is op dit moment alleen een weergave van de doodsoorzaken van het jaar 2015 mogelijk (tabel 5). Bij de doodsoorzaak moet ervan uitgegaan worden dat het om een vermoedelijke doodsoorzaak gaat. Wat tijdens het onderzoek door de gemeentelijk lijkschouwer op een misdrijf lijkt, kan op een later tijdstip nog veranderen in een andere doodsoorzaak. Dit is ook afhankelijk van het onderzoek door de politie. Dit verklaart waarom bij sommige gevallen die aanvankelijk op een misdrijf leken volgens de gemeentelijk lijkschouwer geen sectie is verricht.

Tabel 4 Niet-natuurlijke sterfgevallen, geschouwd door de gemeentelijk lijkschouwer: leeftijd naar wel of niet sectie in de jaren 2005, 2010 en 2015, regio Amsterdam-Amstelland/Zaanstreek-Waterland

		2005	2010	2015
Geen sectie	<18	15 (4,1%)	14 (3,3%)	10 (1,7%)
	18 t/m 64	214 (59,0%)	232 (54,4%)	233 (40,0%)
	65 t/m 79	54 (14,9%)	68 (16,0%)	103 (17,7%)
	80 en ouder	80 (22,0%)	112 (26,3%)	237 (40,7%)
Totaal		363	426	583
Wel sectie	<18	7 (8,0%)	3 (6,8%)	0
	18 t/m 64	69 (79,3%)	35 (79,5%)	41 (91,1%)
	65 t/m 79	7 (8,0%)	3 (6,8%)	1 (2,2%)
	80 en ouder	4 (4,6%)	3 (6,8%)	3 (6,7%)
Totaal		87	44	45

Tabel 5 Niet-natuurlijke sterfgevallen, geschouwd door de gemeentelijk lijkschouwer: vermoedelijke doodsoorzaken jaar 2015, uitgesplitst naar wel of niet sectie, regio Amsterdam-Amstelland/Zaanstreek-Waterland

	Geen sectie	Wel sectie
Bedrijfsongeval	3 (75%)	1 (25,0%)
Misdrijf	3 (12,0%)	22 (88,0%)
Onbekend	82 (86,3%)	13 (13,7%)
Overig/onb. ongeval	320 (98,2%)	6 (1,8%)
Verkeersongeval	34 (97,1%)	1 (2,9%)
Zelfdoding	147 (98,7%)	2 (1,3%)
Totaal	589	45

3.4 Ontwikkeling in de verschillende regio's in Nederland: verhouding totale sterfte en aantal gerechtelijke secties

In tabel 6 is het aantal secties per 10.000 sterfgevallen te zien voor de jaren 2005 en 2010. In tabel 7 worden de getallen voor 2015 gepresenteerd. In 2013 is de indeling van de arrondissementsparketten namelijk herzien, vandaar dat twee tabellen worden weergegeven. Om de resultaten van dit onderzoek in de juiste context te kunnen plaatsen is het van belang om de aandacht te richten op de ontwikkeling van het aantal secties per 10.000 inwoners in arrondissement Amsterdam. Het gebied van dit arrondissement is in 2013 veranderd: de regio Gooi en Vechtstreek hoort niet langer bij arrondissement Amsterdam, maar bij arrondissement Midden-Nederland (voor een overzicht van de indeling van arrondissementen zie bijlage).

Wat in de tabellen opvalt, is dat het aantal secties zoals geteld door het NFI in arrondissement Amsterdam lager is dan de aantallen gepresenteerd in tabel 1. Dit verschil is als volgt te

verklaren: het arrondissement Amsterdam is kleiner dan de regio Amsterdam-Amstelland/ Zaanstreek-Waterland waarover in tabel 1 wordt gerapporteerd. Het arrondissement omvat slechts de gemeenten Aalsmeer, Amstelveen, Amsterdam, Diemen, Ouder-Amstel en Uithoorn. Niettemin is de onderstaande informatie nuttig. Door een vergelijking van arrondissementen kan vastgesteld worden of de daling van het aantal secties regionale verschillen kent. Uit onderstaande tabellen blijkt dat het aantal secties in het arrondissement Amsterdam minder sterk is gedaald dan bijvoorbeeld in Rotterdam. In het arrondissement Amsterdam daalde het aantal secties per 10.000 van 87 in 2005, naar 52 in 2015. In het arrondissement Rotterdam verschoof dit respectievelijk van 89 naar 25 secties per 10.000 inwoners.

Tabel 6 Aantal sterfgevallen per arrondissement (CBS-microdata) in relatie tot aantal secties (bron: NFI), jaren 2005 en 2010

	2005			2010		
	Aantal sterfgevallen	Aantal secties	Secties per 10.000	Aantal sterfgevallen	Aantal secties	Secties per 10.000
Alkmaar	4.726	11	23	4.677	12	26
Almelo	5.374	14	26	5.234	16	31
Amsterdam	10.397	90	87	9.809	51	52
Arnhem	9.375	23	25	9.561	37	39
Assen	4.095	2	5	4.387	4	9
Breda	8.707	28	32	8.876	16	18
Dordrecht	3.759	4	11	3.865	13	34
Groningen	5.635	18	32	5.690	11	19
Haarlem	6.481	33	51	6.340	15	24
Leeuwarden	5.494	10	18	5.531	10	18
Maastricht	6.405	25	39	6.344	21	33
Middelburg	3.487	10	29	3.498	6	17
Roermond	3.929	20	51	4.102	14	34
Rotterdam	11.455	102	89	10.972	56	51
's-Gravenhage	13.953	96	69	13.497	50	37
's-Hertogenbosch	10.188	33	32	10.311	30	29
Utrecht	8.602	47	55	8.792	29	33
Zutphen	6.879	17	25	6.716	5	7
Zwolle Lelystad	6.008	19	32	6.119	8	13

Tabel 7 Aantal sterfgevallen per arrondissement (CBS-microdata) in relatie tot aantal secties (bron: NFI), jaar 2015

	2015		
	Aantal sterfgevallen	Aantal secties	Secties per 10.000
Amsterdam	7.547	39	52
Oost-Nederland	27.654	32	12
Limburg	11.479	10	9
Midden Nederland	14.226	26	18
Noord Holland	12.717	14	11
Noord Nederland	16.404	13	8
Oost-Brabant	11.825	11	9
Rotterdam	15.396	39	25
's-Gravenhage	14.517	29	20
Zeeland/West-Brabant	13.565	25	18

4 Conclusie

Het primaire doel van dit onderzoek was om na te gaan of de in Nederland waargenomen daling van het aantal gerechtelijke secties samenhangt met een afname van het aantal sterfgevallen dat de gemeentelijk lijkschouwer bespreekt met de Officier van Justitie.

Voor dit onderzoek is samengewerkt met het Nederlands Forensisch Instituut (NFI).

Het NFI heeft gegevens m.b.t. gerechtelijke secties in de peiljaren 2005, 2010 en 2015 voor analyse beschikbaar gesteld. Verder is gebruik gemaakt van CBS-microdata om de sterfte per arrondissementsparket in deze drie jaren te bepalen. Ten slotte zijn voor dit onderzoek gegevens gebruikt uit Formatus, een elektronisch registratiesysteem van gemeentelijk lijkschouwers. Omdat Formatus alleen in Amsterdam sinds 2005 in gebruik is (andere regio's zijn pas later gestart), kunnen veranderingen in de tijd alleen in het werkgebied van de GGD Amsterdam beschreven worden. Dit werkgebied omvat de regio's Amsterdam-Amstelland en Zaanstreek-Waterland. Omdat het hierbij dus om lokale gegevens gaat, is het van belang om te toetsen in hoeverre deze representatief zijn voor andere regio's in Nederland. In eerder onderzoek⁸ is voor het jaar 2016 nagegaan of de regio Amsterdam representatief is voor andere regio's ten opzichte van leeftijdsopbouw en percentage niet-natuurlijke sterfgevallen. Dit bleek het geval te zijn. Van belang is wel dat de werkwijze van de politie in de eenheid Amsterdam afwijkt van de werkwijze van de politie in de meeste eenheden in Nederland. De politie (tactische recherche en forensische opsporing) trekt in de andere eenheden in principe samen op met de gemeentelijk lijkschouwer, in Amsterdam is dit in mindere mate het geval. Er zijn wel landelijke verschillen in de precieze inzetcriteria, maar nergens in Nederland zijn de inzetcriteria van de forensische opsporing zo beperkt als in de eenheid Amsterdam. De politie werkt eraan om dit te uniformeren sinds de vorming van de nationale politie.

4.1 Samenvatting

Per onderzoeksvraag volgt nu een samenvatting van de belangrijkste bevindingen en een duiding hiervan.

1 Is het aantal sterfgevallen dat de gemeentelijk lijkschouwer met de Officier van Justitie heeft besproken in de drie peiljaren 2005, 2010 en 2015 gedaald in de regio Amsterdam-Amstelland/Zaanstreek-Waterland?

Bij alle niet-natuurlijke sterfgevallen brengt de gemeentelijk lijkschouwer verslag uit aan de Officier van Justitie en informeert deze over de vermoedelijke doodsoorzaak en de omstandigheden die tot het overlijden hebben geleid dan wel geleid kunnen hebben⁹. In de hier onderzochte regio was het aantal sterfgevallen dat de gemeentelijk lijkschouwer besprak met de

8 T. Dorn, M. Ceelen, U.J.L. Reijnders. De keten van lijkschouw tot gerechtelijke sectie - Onderzoek naar het aantal sterfgevallen gemeld door behandelend artsen en politie. GGD Amsterdam, 2017.

9 Forensisch Medisch Genootschap. Richtlijn Forensische Geneeskunde – Lijkschouw. Vastgesteld door het FMG; 4e herziene versie van april 2016, geldig tot april 2019. Deze richtlijn is beschikbaar via www.ggdkenisnet.nl en www.forgen.nl.

Officier van Justitie in de loop van de jaren licht gestegen in plaats van gedaald. In 2005 ging het om 480 niet-natuurlijke sterfgevallen, in 2010 en 2015 respectievelijk 484 en 634 gevallen. Deze trend was ook landelijk te zien. De niet-natuurlijke sterfte in 2005 en 2010 bedroeg volgens het CBS 4%, in 2015 was dit 5%¹⁰. Ook in 2016 hield deze trend nog aan.

2 Bij welk deel van alle sterfgevallen die werden gemeld door de gemeentelijk lijkschouwers aan de Officier van Justitie, werd een gerechtelijke sectie verricht in de drie peiljaren 2005, 2010 en 2015 in de regio Amsterdam-Amstelland/Zaanstreek-Waterland? Is er sprake van een constant sectiepercentage in de tijd of is er een daling waarneembaar?

In de hier onderzochte regio is dezelfde trend te zien zoals beschreven in het (landelijke) NFI-rapport: een sterke daling van het aantal gerechtelijke secties in de drie peiljaren, namelijk van 19% in 2005 naar 10% in 2010 en 7% in 2015.

3 Bij welk deel van de gevallen heeft de gemeentelijk lijkschouwer geadviseerd om een gerechtelijke sectie te laten verrichten? Verandert dit percentage door de jaren heen?

De gemeentelijk lijkschouwer heeft door de jaren heen minder vaak een gerechtelijke sectie aanbevolen. Bij een niet-natuurlijk overlijden werd in 2005 nog in 19% van deze gevallen een sectie geadviseerd door de gemeentelijk lijkschouwer, in 2010 en 2015 daalde dit percentage naar respectievelijk 11% en 7%. Als men kijkt naar hoe vaak de Officier van Justitie na een advies om sectie te verrichten, ook een sectie heeft laten doen, wordt duidelijk dat het advies om wél sectie te verrichten op grote schaal door de Officier van Justitie werd overgenomen. Bovendien bleef dit percentage vrijwel stabiel: in 2005 werd 85% van de adviezen om sectie te verrichten overgenomen, in 2010 ging het om 80% en in 2015 was dit 81%. Vooral nog lijkt het er dus op, dat de gemeentelijk lijkschouwer minder vaak sectie adviseert.

Bij de interpretatie van deze gegevens is wel voorzichtigheid geboden. Wat de gemeentelijk lijkschouwer vastlegt in het elektronisch registratiesysteem onder het kopje 'conclusie' en 'advies', is geen onafhankelijk oordeel van de gemeentelijk lijkschouwer, maar vaak de uitkomst van overleg tussen de betrokken partijen, waarbij naar verschillende informatiebronnen wordt gekeken. Het is dus mogelijk, dat de gemeentelijk lijkschouwer in het systeem slechts documenteert wat de uitkomst van dit gezamenlijk proces was. Dit onderzoek geeft dus nog geen antwoord op de vraag aan welke partij 'het' ligt: de Officier van Justitie of de gemeentelijk lijkschouwer. Om dit te kunnen bepalen, zou een volledig beeld beschikbaar moeten zijn per casus, waarbij ook de overwegingen van de Officier van Justitie en de conclusies van de politie (tactische en forensische opsporing) aan de orde komen. Ook is het interessant om te kijken of de mogelijkheden voor postmortaal radiologisch of toxicologisch onderzoek tot meer terughoudendheid bij de gemeentelijk lijkschouwer hebben geleid bij het adviseren van een gerechtelijke sectie. Binnen het tijdsbestek van dit onderzoek was het niet mogelijk om dit na te gaan. Het is bijvoorbeeld mogelijk dat bij gevallen waar toxicologisch onderzoek (b.v. in de vorm van een sneltest ter plekke) is ingezet minder vaak een advies om een gerechtelijke sectie uit te voeren werd afgegeven door de gemeentelijk lijkschouwer. Het tegenovergestelde is ook denkbaar, namelijk dat in gevallen van positieve toxicologische bevindingen juist vaker een sectie werd geadviseerd. Ook is onduidelijk welk effect de mogelijkheid om postmortaal radiologisch onderzoek te kunnen verrichten heeft op de besluitvorming van de Officier van

10 https://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?DM=SLNL&PA=7052_95&D1=0,79&D2=0&D3=0&D4=55,60,65-66&HDR=G1,G2,G3&STB=T&VW=T; geraadpleegd 1 december 2017.

Justitie. Door middel van radiologisch onderzoek kunnen niet alle inwendige letsels opgespoord worden. Zonder gedegen kennis van de beperkingen van radiologisch en toxicologisch onderzoek is het mogelijk dat ten onrechte van een gerechtelijke sectie wordt afgezien.

4 In hoeverre verschillen de kenmerken van gevallen waarbij wel en geen sectie is verricht? Zijn er veranderingen in de tijd te zien?

De kenmerken van gevallen waarbij wel en geen sectie is verricht verschillen van elkaar. De leeftijd van de onderzochte personen kon bestudeerd worden in alle drie de peiljaren. Hieruit bleek dat overledenen die bij het NFI zijn geobduceerd jonger waren dan de personen die niet voor sectie werden aangeboden. Dit is te verwachten omdat een substantieel deel van de niet-natuurlijke sterfte die de gemeentelijk lijkschouwer ziet verband houdt met de effecten van vergrijzing¹¹. Een groot deel van deze groep is overleden na een valincident. Deze gevallen zijn strafvorderlijk meestal niet relevant, maar moeten volgens de wet besproken worden met de Officier van Justitie. De oudere leeftijdsgroep (80 plus) wordt daarom bij de gevallen waarin geen sectie wordt verricht door de jaren heen steeds groter. Voor het jaar 2015 was het mogelijk om de doodsoorzaken volgens de door het CBS gehanteerde systematiek te bekijken. Hieruit bleek dat een gerechtelijke sectie meestal werd verricht als al door de gemeentelijk lijkschouwer een misdrijf werd vermoed, dus in een vroeg stadium van het onderzoek. Bij ongevallen en onbekende doodsoorzaken werd naar verhouding zelden een sectie verricht. Zelfdodingen en verkeersongevallen waren de kleinste groep binnen de groep waarbij sectie werd verricht. Dit werd al in het NFI-rapport geconstateerd en was dus ook in de hier onderzochte regio te zien.

5 Hoe verloopt de ontwikkeling in de verschillende regio's in Nederland? Bestaan er regionale verschillen?

Voor alle arrondissementen in Nederland is berekend wat het aantal secties per 10.000 sterfgevallen was. In het arrondissement Amsterdam was een daling te zien, maar ook in andere arrondissementen. In sommige arrondissementen is deze sterker dan in andere. Hierbij moet aangemerkt worden dat door het lage aantal secties per arrondissement de getallen instabiel zijn omdat al kleine veranderingen een groot effect hebben. Bovendien leveren de hier gepresenteerde cijfers per arrondissement een kleine overschatting: in de teller worden alle secties van het NFI meegeteld, ook de secties op personen die niet in de GBA ingeschreven zijn. Deze overledenen worden echter ook voor sectie aangeboden bij het NFI. In de teller (brekend op basis van CBS-microdata) staan alleen de sterfgevallen per arrondissement van personen die ook GBA-geregistreerd waren.

Dit onderzoek laat zien dat een uitwisseling van gegevens tussen partners in de keten (in dit geval gemeentelijk lijkschouwers en NFI) waardevolle inzichten kan opleveren. Uitkomsten konden niet alleen longitudinaal bestudeerd worden, maar het was ook mogelijk om zicht te krijgen op het aantal en de kenmerken van de gevallen waarbij een gerechtelijke sectie werd uitgevoerd. Ook konden deze gerelateerd worden aan het aantal overledenen in deze jaren, waardoor uiteindelijk een completer beeld ontstaat van de keten van lijkschouw tot gerechtelijke sectie. Ontwikkelingen zoals de 'Data Alliantie Strafrechtketen', een samenwerkingsverband van het CBS, WODC en de Directie Strafrechtketen, juichen we dan ook

11 T. Dorn, M. Ceelen, U.J.L. Reijnders. De keten van lijkschouw tot gerechtelijke sectie - Onderzoek naar het aantal sterfgevallen gemeld door behandelend artsen en politie. Amsterdam: GGD Amsterdam, 2017.

toe¹². Het is een groot voordeel als gegevens van de strafrechterketen op één plek verzameld en met elkaar gekoppeld kunnen worden.

Dit onderzoek kent ook zijn beperkingen. Zoals boven beschreven is de informatie in het lijkschouwverslag soms te beknopt. Ook wijken sommige werkprocessen in Amsterdam af van andere regio's in Nederland. In het werkgebied van de GGD Amsterdam belt de gemeentelijk lijkschouwer bijvoorbeeld zelf de Officier van Justitie. In andere regio's wordt deze soms alleen door de politie geïnformeerd¹³. Ook wordt de Forensische Opsporing minder vaak betrokken dan elders in het land. Hierdoor kan het advies dat de Officier van Justitie ontvangt en hierdoor ook zijn oordeelsvorming per regio verschillen. Dit raakt de vraag of de uitkomsten van dit onderzoek representatief zijn voor andere regio's in Nederland. Hoewel de regio Amsterdam-Amstelland/Zaanstreek-Waterland ten opzichte van leeftijdsopbouw en aard van overlijden in 2016 vergelijkbaar was met andere regio's in Nederland is nog niet gezegd dat dit ook in de eerdere jaren het geval was. De representativiteit ten opzichte van leeftijd en aard van overlijden zou nog kunnen worden bepaald door CBS-microdata op persoonsniveau te koppelen aan de registratie van gemeentelijk lijkschouwers. Of het proces van oordeelsvorming door de Officier van Justitie hetzelfde verloopt in alle regio's in Nederland zal echter ook dan nog onduidelijk blijven. Een laatste beperking is dat het NFI-bestand met alle gerechtelijke secties niet goed gekoppeld kon worden aan de CBS-microdata. Er is door het CBS wel een poging tot koppeling gedaan, maar het percentage gekoppelde gevallen werd met 65% door de onderzoekers als te laag geacht om betrouwbare uitspraken te kunnen doen. Dit probleem zou in de toekomst echter opgelost kunnen worden als een goede koppelsleutel beschikbaar zou zijn.

4.2 Aanbevelingen

Dit onderzoek biedt eerste aanknopingspunten voor onderzoek en beleid gericht op gemeentelijk lijkschouwers en Officieren van Justitie. Op basis van dit onderzoek kunnen de volgende aanbevelingen worden gegeven:

- 1 Laat verder onderzoek verrichten naar het proces van oordeelsvorming door de Officier van Justitie, en de besluitvorming over het advies aan de Officier van Justitie door de politie (tactische en forensische opsporing) en de gemeentelijk lijkschouwer. Breng in kaart hoe deze partijen elkaar beïnvloeden in hun oordeelsvorming. Toets wat de kennis is van gemeentelijk lijkschouwers, politie (tactische en forensische opsporing) en Officieren van Justitie over de mogelijkheden én beperkingen van de verschillende onderzoeken die plaats kunnen vinden op het gebied van forensisch medisch onderzoek (radiologie, toxicologie, lijkschouw, sectie).
- 2 Breng in kaart wat de impact is van de beschikbaarheid van nieuwe onderzoeksmethoden zoals radiologisch of toxicologisch postmortaal onderzoek op de beslissing om wel of niet een gerechtelijke sectie te laten verrichten. Inventariseer in welke omvang deze plaatsvinden en wat hun meerwaarde is.

12 Factsheet 'Project Data Alliantie van de Strafrechterketen'; <https://www.strafrechtketen.nl/actueel/nieuws/2017/09/13/project-data-alliantie-strafrechtketen>.

13 Adviesrapport Landelijke Procesbeschrijving Onderzoek plaats overlijden/vinding, 2016. <https://www.ggdghorkennisnet.nl/?file=29296&m=1468179779&action=file.download>; geraadpleegd 1 december 2017.

3 Investeer in het toegankelijk maken en koppelen van gegevens op persoonsniveau van verschillende ketenpartners zoals bedoeld in het project 'Data Alliantie Strafrecht-keten'.¹⁴ Door gebruik te maken van de data van de verschillende organisaties kan de transparantie vergroot worden en is analyse van complexere vraagstukken mogelijk. Ook kan hierdoor meer inzicht worden gegenereerd in het gehele ketenproces van een zaak/persoon. Om dit technisch te kunnen realiseren moet worden voldaan aan bepaalde randvoorwaarden. Aan de registratie van het NFI zou bijvoorbeeld een eenduidige koppelsleutel (idealiter het BSN) toegevoegd moeten worden. In Formatus, de registratie van gemeentelijk lijkschouwers is deze al beschikbaar. Ook heeft het de voorkeur om de registratie van gerechtelijke secties verder te digitaliseren. Op dit moment moeten er door het NFI nog grote inspanningen geleverd worden om gegevens beschikbaar te stellen.

Dit proces zou met behulp van modern informatiemanagement efficiënter ingericht kunnen worden, bijvoorbeeld door bepaalde gegevens direct na de sectie vast te leggen in een database, waarin gemakkelijk gezocht en bepaalde sterfgevallen snel geselecteerd kunnen worden.

¹⁴ Factsheet 'Project Data Alliantie van de Strafrechtketen'; <https://www.strafrechtketen.nl/documenten/besluiten/2017/09/13/project-data-alliantie-van-de-strafrechtketen>, geraadpleegd op 15 december 2017.

Bijlagen

Bijlage 1

Aanpassing benaming arrondissementsparketten per 1 januari 2013

Andere regio's in Nederland	Amsterdam-Amstelland/ Zaanstreek-Waterland
's-Hertogenbosch	Oost-Brabant
Breda	Zeeland-West-Brabant
Middelburg	Zeeland-West-Brabant
Maastricht	Limburg
Roermond	Limburg
Arnhem	Oost-Nederland
Zutphen	Oost-Nederland
Almelo	Oost-Nederland
Zwolle-Lelystad	Oost-Nederland; voor die strafbare feiten die hebben plaatsgevonden in de (voormalige) politieregio IJsselland.
Utrecht	Midden-Nederland
Amsterdam	Midden-Nederland; voor die strafbare feiten die hebben plaatsgevonden in de (voormalige) politieregio Gooi- en Vechtstreek.
Amsterdam	Amsterdam; voor die strafbare feiten die hebben plaatsgevonden in de (voormalige) politieregio Amsterdam-Amstelland.
's-Gravenhage	Den Haag
Rotterdam	Rotterdam
Dordrecht	Rotterdam
Alkmaar	Noord-Holland
Haarlem	Noord-Holland
Leeuwarden	Noord-Nederland
Groningen	Noord-Nederland
Assen	Noord-Nederland

Aanbiedingsbrief aan de voorzitter van de Taskforce

Amsterdam, 19 december 2017

Betreft Onderzoek 'De keten van lijkschouw tot gerechtelijke sectie'

Aan de Voorzitter van de Taskforce Lijkschouw en Gerechtelijke Sectie, mw. mr. I.R. Adema,

Hierbij bieden we u drie onderzoeksrapporten aan waarvoor u in juli 2017 opdracht heeft verleend. Doel van het onderzoek was om te kunnen voorzien in de informatiebehoefte van de Taskforce Lijkschouw en Gerechtelijke Sectie. Aanleiding voor het instellen van deze Taskforce was het rapport 'De lijkschouw en sectie beschouwd' van het Nederlands Forensisch Instituut. Daarin wordt verondersteld, dat de keten voorafgaand aan de beslissing van de Officier van Justitie tot het laten uitvoeren van een gerechtelijke sectie niet goed functioneert en dat daardoor mogelijk een aantal strafbare feiten met dodelijk gevolg wordt gemist. Het huidige onderzoek richt zich op specifieke beslistmomenten in deze keten.

De drie deelrapporten zijn:

1. Onderzoek naar het aantal sterfgevallen gemeld door behandelend artsen en politie
2. Onderzoek naar het aantal sterfgevallen gemeld aan de Officier van Justitie
3. Toxicologisch onderzoek tijdens de lijkschouw

Vraagstelling

In deelonderzoek 1 en 2 werd onderzocht of de daling van het aantal gerechtelijke secties in Nederland te verklaren is door een dalend aantal meldingen van behandelend artsen en politie aan de gemeentelijk lijkschouwer en/of een dalend aantal sterfgevallen dat door de gemeentelijk lijkschouwer onder de aandacht wordt gebracht van de Officier van Justitie. Bij deelonderzoek 3 stond de vraag centraal of postmortaal toxicologisch onderzoek nieuwe informatie oplevert die relevant is in het kader van het onderzoek naar de aard van overlijden en doodsoorzaak door de gemeentelijk lijkschouwer.

Methode

Voor de uitvoering van onderzoek 1 en 2 is gebruik gemaakt van bestaande registraties van gemeentelijk lijkschouwers. Voor het longitudinale aspect (ontwikkeling in de drie peiljaren 2005, 2010 en 2015) waren er alleen regionale gegevens beschikbaar uit de regio's Amsterdam-Amstelland en Zaanstreek-Waterland. Om een landelijk en actueel beeld te schetsen, zijn gegevens van 12 GGD-regio's uit het jaar 2016 gebruikt. Deze gegevens zijn representatief voor de rest van Nederland wat betreft aard van overlijden en leeftijd en zijn op persoonsniveau gekoppeld aan CBS-gegevens.

Voor onderzoek 3 werden alle lijkschouwen bestudeerd die zijn uitgevoerd door gemeentelijk lijkschouwers van de GGD Amsterdam waarbij toxicologisch onderzoek is verricht in de periode augustus 2014 tot en met december 2016. In totaal werden de toxicologie-uitslagen van 527 bloedmonsters en 284 urinemonsters gebruikt in het onderzoek. De bloed- en urinemonsters werden met behulp van geavanceerde analysetechnieken onderzocht op de aanwezigheid van geneesmiddelen, drugs en alcohol. Deze informatie is gekoppeld aan informatie uit de bijbehorende lijkschouwverslagen.

Samenvatting centrale bevindingen

1. Onderzoek naar het aantal sterfgevallen gemeld door behandelend artsen en politie

Uit het onderzoek blijkt dat het aantal sterfgevallen dat door behandelend artsen onder de aandacht is gebracht van de gemeentelijk lijkschouwer is toegenomen in plaats van gedaald. Ook is een toename te zien van het aantal telefonische overleggen van behandelend artsen met gemeentelijk lijkschouwers. Tenslotte blijkt uit het onderzoek dat in 2016 circa 15% van alle niet-natuurlijke overlijdens in Nederland ten onrechte niet werd geschouwd door de gemeentelijk lijkschouwer. Naar schatting gaat het in totaal om circa 1.000 sterfgevallen per jaar.

2. Onderzoek naar het aantal sterfgevallen dat is gemeld aan de Officier van Justitie

Het percentage gevallen waarin de Officier van Justitie door de gemeentelijk lijkschouwer werd geadviseerd een gerechtelijke sectie uit te voeren, daalde van 2005 naar 2015. Bij een niet-natuurlijk overlijden werd in 2005 nog in 19% van deze gevallen een sectie geadviseerd door de gemeentelijk lijkschouwer, in 2010 en 2015 was dit percentage respectievelijk 12% en 7%. Een positief sectieadvies werd in de jaren 2005, 2010 en 2015 in respectievelijk 85% en 80% en 81% van de gevallen door de Officier van Justitie overgenomen. Uit het dossieronderzoek is echter niet op te maken wat de overwegingen waren voor het wel of niet gelasten van een gerechtelijke sectie.

3. Toxicologisch onderzoek tijdens de lijkschouw

Het onderzoek toont aan dat toxicologisch onderzoek nieuwe informatie oplevert ten opzichte van de lijkschouw door de gemeentelijk lijkschouwer. Bij 40 procent van de overledenen werd in het bloedmonster psychofarmaca, pijnstillers, drugs en/of alcohol aangetoond terwijl de gemeentelijk lijkschouwer tijdens de lijkschouw geen aanwijzingen voor het gebruik van deze middelen had. Het onderzoek maakte ook inzichtelijk dat ongeveer een kwart van de aangetoonde ernstige intoxicaties met bovengenoemde middelen gemist is door de gemeentelijk lijkschouwer. Bij de helft van deze gemiste intoxicaties was ten onrechte een verklaring van natuurlijk overlijden afgegeven. Vier keer werd geen bewijs gevonden tijdens het toxicologisch onderzoek voor een intoxicatie die de gemeentelijk lijkschouwer vermoedde op basis van de lijkschouw. Tot slot zijn bij de uitvoering van het onderzoek aanwijzingen naar voren gekomen dat de urinesneltest tijdens de lijkschouw niet altijd op de juiste wijze wordt geïnterpreteerd.

Aanbevelingen

Op basis van deze drie deelonderzoeken doen wij de volgende aanbevelingen ter verbetering van het functioneren van de keten van lijkschouw en gerechtelijke sectie. Hierbij wordt verondersteld dat als de keten goed functioneert, ook meer misdrijven ontdekt zullen worden.

1. Stimuleer dat niet-natuurlijke sterfgevallen systematisch worden gemeld aan de gemeentelijk lijkschouwer. Breng in kaart bij welke sterfgevallen onderrapportage het meest waarschijnlijk is. Zorg voor een goede scholing van alle artsen en specialisten die in de behandelende sector terecht komen, met als doel het verhogen van hun 'forensic awareness'.
2. Bied praktische ondersteuning aan behandelend artsen zodat zij de wettelijke verplichting om niet-natuurlijke sterfgevallen te melden aan de gemeentelijk lijkschouwer beter kunnen nakomen. Verken bijvoorbeeld de mogelijkheden om een forensisch verpleegkundige onder te brengen bij ziekenhuizen en verpleeghuizen die als 'aandachtsfunctionaris lijkschouw' fungeert.
3. Laat verder onderzoek verrichten naar het proces van oordeelsvorming door de Officier van Justitie, en de besluitvorming over het advies aan de Officier van Justitie door de politie (tactische en forensische opsporing) en de gemeentelijk lijkschouwer. Breng in kaart wat de omvang en impact is van de beschikbaarheid van nieuwe onderzoeksmethoden zoals radiologisch of toxicologisch postmortaal onderzoek op de beslissing om wel of niet een gerechtelijke sectie te laten verrichten.
4. Zet in op het snel verkrijgen van toxicologie-uitslagen (binnen 2 à 3 dagen na de lijkschouw). Op deze wijze kan de Officier van Justitie tijdig worden geïnformeerd door de gemeentelijk lijkschouwer over

- relevante bloed- en/of urine-uitslagen en is verder onderzoek aan het stoffelijk overschot en eventueel verder justitieel onderzoek nog mogelijk.
5. Breid het huidige toxicologisch onderzoek uit door ook te testen op bestrijdingsmiddelen en giften. Hiermee wordt het mogelijk om het opzettelijk vergiftigen door derden beter op te sporen.
 6. Breid het huidige toxicologisch onderzoek uit door per aangetoonde stof een indicatie te verkrijgen van de concentratie. Hiermee wordt het mogelijk om te onderzoeken of er sprake is van een fatale intoxicatie/vergiftiging. Dit gebeurt nu nog niet standaard.
 7. Bied scholing aan gemeentelijk lijkschouwers en Officieren van Justitie aan over de mogelijkheden en onmogelijkheden van toxicologisch onderzoek. Deze nieuwe onderzoeksmogelijkheden binnen de lijkschouw vraagt om de juiste kennis onder deze professionals om een juiste besluitvorming te borgen.
 8. Laat verder onderzoek uitvoeren naar de kenmerken van overlijdensgevallen waarbij onverwachte toxicologie-uitslagen worden gevonden. Wanneer duidelijk is bij welke soorten sterfgevallen toxicologie het meest zinvol is, kan dit soort postmortaal onderzoek gericht worden ingezet. Het is tevens nuttig om te evalueren wat de overeenstemming is tussen de urinesneltest die ter plekke gebruikt wordt door gemeentelijk lijkschouwers en geavanceerd toxicologisch onderzoek verricht in het laboratorium.
 9. Investeer in een infrastructuur voor wetenschappelijk onderzoek op het gebied van lijkschouw, inclusief postmortale toxicologie. Door aandacht te besteden aan de wijze van het vastleggen van gegevens, kan onderzoek in de toekomst op een snelle en efficiënte manier plaats vinden. Deze aanbeveling sluit aan op de recente verkenning structuur en inhoud onderzoek forensische geneeskunde van ZonMw¹. Ook wil de beroepsvereniging van forensisch artsen, het Forensisch Medisch Genootschap, in samenwerking met ZonMw aan de slag met de ontwikkeling van een kennisagenda². Dit is een belangrijke stap om de kwaliteit van het werk van forensisch artsen verder te verbeteren.

Wij verwachten u hiermee van toereikend materiaal te hebben voorzien voor het opstellen van uw advies.

Met vriendelijke groet,

Manon Ceelen, Tina Dorn en Udo Reijnders

Bijlagen :

- T. Dorn, M. Ceelen, U.J.L. Reijnders. De keten van lijkschouw tot gerechtelijke sectie - Onderzoek naar het aantal sterfgevallen gemeld door behandelend artsen en politie. Amsterdam: GGD Amsterdam, 2017.
- T. Dorn, M. Ceelen, U.J.L. Reijnders. De keten van lijkschouw tot gerechtelijke sectie - Onderzoek naar het aantal sterfgevallen gemeld aan de Officier van Justitie. Amsterdam: GGD Amsterdam, 2017.
- M. Ceelen, T. Dorn, U.J.L. Reijnders. De keten van lijkschouw tot gerechtelijke sectie - Toxicologisch onderzoek tijdens de lijkschouw. Amsterdam: GGD Amsterdam, 2017.

¹ <https://www.zonmw.nl/nl/onderzoek-resultaten/kwaliteit-van-zorg/medisch-specialistische-zorg/forensische-geneeskunde/>

² <https://www.zonmw.nl/nl/actueel/nieuws/detail/item/kennisagenda-forensische-geneeskunde/>